

Hay se agt Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe

J.S. van Zyl
Departement Ekonomie
Universiteit van die Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

Abstract

Hay's eight Biblical principles for economic life

Donald Hay used the idea of stewardship to derive eight Biblical principles for economic life. The purpose of this article is to contribute commentary on and criticism of Hay's approach. The eight Biblical principles cover three main issues, namely creation and man's dominion, man and his work, and the distribution of goods. While social principles can be in conflict with each other, Biblical principles ought not to be in conflict. The test to determine whether the principles have been correctly derived is to revert back to the original text constantly. Upon further reflection it is possible to arrive at further applications of Biblical principles in relation to the sphere of economic life.

1. Inleiding

Ekonomiese kwessies word daagliks in die samelewing gehanteer. Terwyl suiwer ekonomiese analise (teorie) 'n besliste plek het in die studie van ekonomie, kan die etiese dimensie van vele ekonomiese aangeleenthede nie ontken word nie. Dit is trouens in die meeste ekonomiese sake nie net die ekonomie wat ter sprake is nie, maar ook waarde-oordele wat 'n morele perspektief vereis. Ekonomie is per slot van sake 'n sosiaal-normatiewe wetenskap waarin 'n Bybelgelowige nie anders kan as om Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe te verreken nie. In die soeke na Bybelse beginsels vir die ekonomie moet enige studie in hierdie verband verwelkom word.

In sy boek *Economics Today, A Christian Critique* gee Donald A. Hay (1989:72-76) agt Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe. Hy erken dat die afleiding van die beginsels voorlopig van aard is en dat dit, in die lig van die Bybelse gegewens, onderhewig is aan 'n proses van kritiek en verfyning (Hay, 1989:71).

Hay (1989:71) is korrek as hy beweer dat min ekonomiese kwessies net so direk uit die Skrif afgelees kan word. Die Bybel is nie 'n wetenskaplike handboek nie en daarom moet die ekonomiese beginsels vanuit die boodskap van die Bybel afgelei word (Van Zyl, 1995:1). Die boodskap van die Bybel is dat God van

ewigheid af is, dat Hy hemel en aarde en alles wat daarin is deur sy magswoord in aansyn geroep het en dat Hy sy ganse Skepping deur sy voorsienigheid onderhou. Dit moet ook in gedagte gehou word “dat die Bybel nie praat in die taal van die eksakte wetenskap nie, maar in die taal en idioom van die gewone voor-wetenskaplike mens, en dit is in alle tye en vir alle volke verstaanbaar. Die boodskap ... vir ons is aan die een kant dat niemand van God kan loskom nie, en aan die ander kant dat ons in die geloof gedurig van God se voorsienigheid in ons lewe bewus kan wees” (Gemser *et al.*, 1958:2).

Dit lê dus op die weg van die Christen-ekoonoom om God se wil vir die ekonomiese lewe in die lig van die Bybelse boodskap af te lei. “Bringing a Christian mind to bear will require disciplined thought, spiritual sensitivity and intellectual humility” (Hay, 1989:71).

Die doel van hierdie artikel is om ’n kritiese ontleding van Hay se agt Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe te gee. Nadat rentmeesterskap in die algemeen onder die loep geneem is, word kommentaar op die agt beginsels gelever. Dit word opgevolg deur ’n breë kritiek op Hay se benadering. Dit is egter nie die doel van hierdie artikel om oplossings te gee vir probleme in die Suid-Afrikaanse ekonomie en die mate van hervorming wat moet plaasvind om die Bybelse beginsels te akkommodeer nie.

2. Rentmeesterskap as uitgangspunt

By verskeie skrywers is eenstemmigheid dat die begrip rentmeesterskap die vertrekpunt is om die verband tussen die Bybelse beginsels en die ekonomiese lewe aan te toon (Gordon, 1989; Goudzwaard, 1972; Goudzwaard 1978; North, 1979; Taylor, 1978; Van Klinken, 1983; Vickers, 1976).

Rentmeesterskap sluit volgens North (1979:367) ten minste die volgende aspekte in: ’n erkenning van die soewereiniteit van God oor die ganse Skepping; gehoorsaamheid aan die wet, dit wil sê die orde wat God vir die beheer oor sy skepping gevestig het; die produktiewe en vrugbare bestuur van elkeen se beroep of roeping; die erkenning van die regmatigheid van die tiende in teorie en praktyk en die vrywillige gee van aalmoese op ’n selektiewe basis.

Hay (1989:71) vind in die idee van rentmeesterskap die organisatoriese konsep ingevolge waarvan die Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe afgelei kan word. Dit herinner die mens daaraan dat persoonlike talente en vermoëns en die natuurlike hulpbronne waarmee gewerk word, God se voorsiening is. Dit is in die eerste plek nie iemand se persoonlike besittings nie, maar is aan die mens toevertrou. Daarom moet rekenskap aan God gegee word oor die gebruik daarvan. Die mens beoefen rentmeesterskap hoofsaaklik deur arbeid – ’n handeling wat die oefen van die mens se wil om sy energie en talente te rig

behels. Die vrugte van menslike arbeid is bruikbare goedere en dienste met die doel om 'n menswaardige bestaan as beelddraer van God in die geskape werklikheid te voer. Arbeid impliseer egter nie dat die mens die reg het om al die vrugte van sy arbeid te verbruik nie. Die mens is 'n rentmeester wat om God se ontwil werk met die talente wat Hy voorsien het. Daar is 'n verpligting op diegene wat baie het om te gee vir diegene wat min het. Daar is ook 'n implisiete waarskuwing dat die vashou aan dit wat iemand geproduseer het 'n miskennis is van God se fundamentele eienaarskap. Materialisme is in Bybelse terme nou verwant aan afgodediens (Hay, 1989:71).

Dit is gerieflik om die implikasies van rentmeesterskap onder drie hoofde uit te spel: Skepping en die mens se dominium waaruit Hay drie Bybelse beginsels aflei (1 tot 3 hieronder); die mens en sy werk waaruit Hay drie beginsels aflei (4 tot 6); en die verdeling van goedere waaruit Hay twee beginsels aflei (7 en 8).

3. Kommentaar op die agt Bybelse beginsels

3.1 Beginsel 1: Die mens mag nie die bestaande orde verkwis of vernietig nie

Hierdie beginsel impliseer dat die mens die hulpbronne van die Skepping moet gebruik om in sy bestaan te voorsien, maar hy mag nie die geskape orde verkwis of vernietig nie.

Hierdie beginsel word uit die Skeppingsverhaal afgelei. In Genesis 1:26-30 en 2:15 word die beheer en bestuur van die natuur aan die mens toevertrou. Adam kry die opdrag om die tuin te bewerk en op te pas en om name aan die diere te gee. God het aan die mens van die begin af alles gegee om 'n menswaardige bestaan te maak. "Let op! Ek gee julle al die plante wat saad gee op die hele aarde; ook al die bome wat vrugte dra en saad gee. Dit sal julle kos wees" (Gen. 1:29).

Selfs na die sondeval behou die mens, ten spyte van die vloek, die hulpbronne van die Skepping om in sy behoeftes te voorsien. Toe diere 'n bron van voedsel geword het, moes die bloed van die diere gerespekteer word as 'n simbool van hulle lewe (Gen. 9:4).

In moderne idioom kan daar verwys word na die universele ekonomiese problematiek van skaarsheid – 'n verskynsel wat die roeping vir die mens sou inhou om spaarsaam met sowel behoeftebevrediging as middele om te gaan.

3.2 Beginsel 2: Die roeping tot rentmeesterskap

Elke mens het 'n roeping om rentmeesterskap van bronne en talente te beoefen. Spesifieke bronne en talente is deur God aan mense en gemeenskappe gegee. 'n

Voorbeeld hiervan is die voorsiening van die beloofde land aan die kinders van Israel. Na die inbesitname van die land Kanaan was die grond sodanig verdeel dat elke gesin 'n min of meer gelyke deel geërf het. Hierdie erfenis was in beginsel beskerm deur sulke maatreëls soos die wet op die vereffening van skulde en die instelling van die Jubeljaar (Hay, 1989:72).

Die gelykenis van die talente in Lukas 19:11 tot 27 is 'n aanduiding van hoe God talente en bronne aan mense toeken. Elke mens ontvang uit die hand van die Here sekere gawes en talente. Elkeen is geroepe om so daarmee om te gaan dat dit die toets van rentmeesterskap sal kan deurstaan. In die aanwending van bronne moet elkeen 'n verantwoordelike en pligsgetroue bestuurder van die Meester wees.

3.3 Beginsel 3: Rentmeesterskap en verantwoordelikheid

Rentmeesterskap impliseer die verantwoordelikheid om die beskikking oor hulpbronne te bepaal. Elke persoon moet sy rentmeesterskap voor God verantwoord. Die feit dat die mens rentmeester van God is, impliseer dat alles, insluitende die grond (Lev. 25) aan God behoort. In die geval van die Ou-Testamentiese Wet het die mens die grond ontvang om te bewerk tot die sewende jaar as Sabbatsjaar waarop die grond moes rus (Lev. 25). Die grond mag nie aan vreemdelinge, selfs nie eers die koning (1 Kon. 21:3), verkoop word nie. Dit word reeds in die skeppingsgebeure geïmpliseer dat God aan die mens 'n omgewing daargestel het om in te woon en daarvoor te beskik.

Die idee van verantwoording kom voor in die gelykenis van die talente (Lukas 19:11-27). Elke dienskneg moes rekenskap gee van die talent(e) wat aan hom toevertrou is. Daardie diensknegte wat getroue rentmeesters was, is beloon met groter verantwoordelikhede. Die veroordeling van diefstal in die agtste gebod en meer spesifiek die verbod op sekere optredes soos die verwyder van 'n buurman se landteken kan ook geïnterpreteer word as die verdediging van rentmeesterskap (Hay, 1989:73).

Elke mens beskik oor sekere hulpbronne (insluitend arbeid) wat op verantwoordelike wyse in die ekonomie aangewend kan word, maar met finale rentmeesterskap teenoor God.

3.4 Beginsel 4: Die mens het die reg en die verpligting om te werk

Om te werk is 'n Skeppingsordinansie en nie die gevolg van die sonde nie. Die sondeval het wel die karakter van arbeid beïnvloed maar die wese van arbeid was reeds by die volmaakte staat van die mens in die Paradys aanwesig. God het aan die begin aan die mens 'n taak en 'n roeping gegee: "Die Here God het die mens in die tuin laat woon om dit te bewerk en op te pas" (Gen. 2:15). Verder het God

al die diere en die voëls na die mens toe gebring ... om vas te stel hoe hy elkeen sou noem; en wat die mens elke lewende wese sou noem, dit sou sy naam wees” (Gen. 2:19). God het die mens geseën en gesê:

Wees vrugbaar, word baie, bewoon die aarde en bewerk dit. Heers oor die visse in die see, oor die voëls in die lug, oor al die diere op die aarde, ook oor die diere wat op die aarde kruip (Gen. 1:28).

God self, na wie se beeld die mens geskape is, word as ’n werker (Gen. 2:2 en 3) beskryf. Die Psalms beskou werk as so natuurlik soos die skyn van die son of leus op jag (Ps. 104:23).

In die ekonomiese voorsiening van die Wet is werk op die familieplaas as die norm beskou. Diegene wat hulle grond vir die een of ander rede verloor het, het ondersteuning van ’n ander familielid gekry deur eersgenoemde van werk te voorsien (Lev. 25:40). Hulle wat nie oor grond beskik het nie, was toegelaat om die oesoorblyfsels op die landerye en wingerde bymekaar te maak (Lev. 19:9, 10).

In die Nuwe Testament word eerlike werk veronderstel van lede van die Christelike gemeenskap wat in staat is om te werk. Paulus se vermaning aan die Tessalonisense (2 Tess. 3:6-13) om met hulle werk voort te gaan en nie ledig te wees nie onderstreep die voorskrif in Spreuke 6:6: “Gaan na die mier luiaard, kyk hoe hy werk, en leer by hom”.

Die manier waarop die ekonomie in die algemeen en die arbeidsmark in besonder tans in Suid-Afrika funksioneer, openbaar ’n gebrek aan voldoende werksgeleenthede in die formele sektor. Hervorming van die ekonomie in die lig van die Bybelse beginsel van die mens se reg en verpligting om te werk, behoort indringend ondersoek te word.

3.5 Beginsel 5: Deur sy werk behoort die mens sy hulpbronne te beheer

Werk is die manier waarop rentmeesterskap beoefen word. Deur sy werk behoort die mens toegang tot die hulpbronne en die beheer daarvoor te hê. Dit gaan ook oor die volvoering van die talle roepinge hier op aarde.

Hierdie beginsel word van die Skeppingsverhaal afgelei. Aan die mens is die hulpbronne gegee waarmee hy moet werk en aan hom is toevertrou die heerskappy oor daardie bronne. In sy talle roepinge hier op aarde moet die mens dit wat aan hom gegee is met dankbaarheid aanwend.

Die Wet in die Ou Testament is in verband met die grond ’n besondere voorbeeld. Elke gesin was voorsien van ’n stuk grond wat lewenslank deur werk

in stand gehou moes word. Die normale patroon van werk was om arbeid op die gesin se grond te verrig. Loonarbeid was 'n veiligheidsnet (Deut. 24:15) vir diegene wat hulle besittings verloor het. Beslissings oor die aanwending van die grond is binne die gesin gemaak: diegene wat die werk doen, het beheer oor die grond (Hay, 1989:74). Die opbrengs van die grond was die resultaat van arbeid en die gesin se inisiatief. Hulle het direk gedeel in die voorspoed (of gebrek aan voorspoed) van die onderneming. Die verbod op die uitleen van geld teen rente het beteken dat besparing direk in die familie-onderneming teruggeploeg was. Daar was geen opbrengs op hulpbronne indien die besluit oor die aanwending daarvan nie direk op verantwoordelike rentmeesterskap gedui het nie (Hay, 1989:74).

Hierdie direkte verband tussen rentmeesterskap en hulpbronne, arbeid en opbrengs, gee 'n doel en betekenis aan werk. Selfs die minder belangrike take kan beskou word as 'n bydrae tot die uitset. Dit is waar dat as gevolg van die sondeval werk met geswoeg gepaard gaan en onderhewig is aan die vloek (Gen. 3:17-19). Dit was egter die gevolg van die sondeval en nie God se oorspronklike bedoeling vir die mens nie. Werk bly noodsaaklik vir menswaardigheid en is 'n integrale deel van die mens se natuur.

Werk, in die wydste sin van die woord, is 'n onmiskenbare Goddelike opdrag en rentmeesterskap is die manier waarop hierdie opdrag uitgevoer moet word. Alles moontlik moet in die samelewing gedoen word om mense in staat te stel om hieraan te voldoen (byvoorbeeld deur onderwys en opleiding).

3.6 Beginsel 6: Werk is 'n sosiale aktiwiteit

Werk is 'n sosiale aktiwiteit waarin die mense saamwerk as rentmeesters van hul individuele talente en as gesamentlike rentmeesters van hulpbronne.

Alhoewel die mens se individualiteit belangrik is, is hy fundamenteel ook bedoel om in gemeenskap met ander mense saam te lewe. Die kleinste gemeenskap waarvoor voorsiening gemaak is, is die gesin. Die sosiale aspek van die menslike natuur word onderstreep deur die feit dat God *mense van God* sowel in die ou as die nuwe verbond oproep en dat dit aan die kwaliteit van lewe 'n groter betekenis gee (Hay, 1989:75).

Hierdie beklemtoning is besonder duidelik in die Nuwe-Testamentiese leer in verband met die kerk. Die ideaal vir die mens is 'n gemeenskap waarin elke lid 'n bydrae lewer ooreenkomstig sy besondere gawes. Ter uitbreiding van die analogie van die mens se rentmeesterskap oor hulpbronne neem alle indiensname van een persoon deur 'n ander die vorm aan van 'n uitnodiging om in 'n gemeenskaplike onderneming saam te werk. 'n Mens se arbeid kan nie van sy

persoon losgemaak word nie. Die mens is as volle persoon betrokke en is nie slegs 'n arbeidseenheid wat aangewend kan word nie (Hay, 1989:75).

Gesonde arbeidsverdeling en spesialisasie in die werking van die ekonomiese stelsel onderstreep die sosiale en kollektiewe rentmeesterskap van die mens. In die moderne ekonomie is elke mens in diens van al die ander mense in ruil daarvoor dat hulle in sy diens is.

3.7 Beginsel 7: Elke mens het die reg om te deel in God se voorsiening

Elke mens het die reg om te deel in God se voorsiening vir die mensdom se basiese behoeftes aan voedsel, kleding en beskutting. Hierdie behoeftes word primêr deur produktiewe arbeid bevredig.

Die Skeppingsordinansie was vir die mens in die algemeen. Elke mens benodig 'n minimum standaard aan voedsel, kleding en beskutting ten einde 'n menswaardige bestaan te kan voer. In die Genesisverhaal gee God aan die mens voedsel (Gen. 2:16) en kleding (Gen. 3:21). In die woestyn het God voorsien in die vorm van manna (Eksodus 10) en water (Eksodus 17). In die Wet is voorsiening gemaak vir die armes om te deel in die oes (Lev. 19:9-10; Deut. 24:19-22). In die Bergpredikasie het Jesus spesifiek verwys na voedsel en kleding as God se voorsiening aan die mens (Matt. 6:25-32). Paulus het dit vir Timoteus op die hart gedruk: "As ons dan kos en klere het, moet ons daarmee tevrede wees" (1 Tim. 6:8). Alles wat nodig is vir die individuele bestaan is vanselfsprekend ook op gesinne van toepassing. Daar moet verseker word dat gesinne oor voldoende goedere en dienste beskik om kinders op te voed (Hay, 1989:75-76).

Die primêre bronne om hierdie minimum te voorsien, is die toepassing van beginsels 2, 4 en 5 hierbo. Die Ou-Testamentiese Wet illustreer hierdie aspek verder. Die eerste faset van 'n gesin se beskerming teen armoede was die feit dat hulle die grond gehad het waarop hulle kon werk. Diegene wat hulle grond verloor het, is van werk voorsien totdat hulle grond aan hulle teruggegee is. Diegene wat oor geen grond beskik het nie, is toegelaat om op die goeie lande vir hulleself bymekaar te maak (Lev. 23:22).

In die moderne samelewing behoort almal, veral die owerheid en ondernemings, dit as 'n roeping te aanvaar om werkseleenthede te skep vir diegene wat wil en kan werk maar nie 'n werk het nie. Werkloses kan ook aangemoedig en ondersteun word om met hulle eie ondernemings te begin. Die oorsake van werkloosheid in Suid-Afrika behoort indringend nagevors te word en almal betrokke, waaronder die vakbonde ingesluit kan word, behoort verantwoordelikheid in hierdie verband te aanvaar.

3.8 Beginsel 8: Die totale opbrengs van hulpbronne mag nie verbruik word nie

Persoonlike rentmeesterskap van hulpbronne impliseer nie die *reg* om die totale opbrengs van hierdie hulpbronne te verbruik nie. Die rykes het die verpligting om die armes wat nie vir hulleself deur werk kan voorsien nie te help.

Indien die mens 'n rentmeester is van die bronne en talente wat God aan hom toevertrou het, volg dit dat hy geen *reg* het om meer as wat vir sy eie basiese behoeftes nodig is, te bevredig nie. Ten minste binne die Verbondsgemeenskap het God vereis dat diegene wat ryk was, hulle wat in nood was, moes bystaan. Dit was 'n fundamentele bepaling van die Wet soos weerspieël deur die verpligting om vir die minderbevoorregte (weduwee en wese) te voorsien en om vir die armer broer te leen sonder om rente te vra (Lev. 25:35-37). Daar is ook voorbeelde van dieselfde verpligting wat in die leerstellings van Jesus na vore kom en ook in die praktyk van die vroeë kerk. Die veroordeling van die ryk dwaas (Lukas 12:13-21) en die ryk man en Lazarus (Lukas 16:19-31) is voorbeelde. So word die sonde van hebsug verbied en deur Jesus in dieselfde lys as ander euwels soos moord en owerspel geplaas (Markus 7:21 en 22). Daar is egter 'n verdere element tot die geimpliseerde veroordeling van selfsugtigheid: rykes self kan in 'n geestelike strik beland wat die mens se aandag van God aftrek deur die ware sekuriteit wat God alleen kan gee, met materiële sekuriteit te vervang (Hay, 1989:76).

Hierdie beginsel sal verder in die lig van die moderne samelewing met hoë belasting, sosiale versorging deur die staat, kollektiewe teenoor individuele behoeftes ensovoorts oorweeg moet word. Die manier waarop die armes gehelp moet word om hulleself te help sal ook oorweeg moet word.

4. Kritiek op Hay se benadering

Hay is oortuig dat genoemde agt beginsels die essensiële kenmerke van die Bybelse leerstelling oor die ekonomiese lewe verteenwoordig. Dit moet egter toegegee word dat, weens die voorlopige aard van alle kennis en ook die manier waarop hy die beginsels aflei, dit aan kritiek onderhewig is.

Eerstens is daar die gevaar dat afgeleide sosiale beginsels aanleiding kan gee tot probleme wat in konflik mag wees. Wanneer die agt beginsels op praktiese situasies toegepas word, mag konflikte ontstaan. Gegewe die mens se sondige natuur mag 'n poging om 'n besondere beginsel toe te pas aanleiding gee tot 'n konflik met 'n ander beginsel. Die beklemtoning van die verpligting van die ryke om die arme te help mag byvoorbeeld lei tot 'n poging van wanaansporing tot verantwoordelike rentmeesterskap. Hierdie voorbeeld impliseer egter nie dat die Bybelse beginsels fundamenteel in konflik hoef te wees nie.

'n Tweede punt van kritiek is dat daar geen voor die hand liggende beheer is oor die beginsels wat uit die Bybelse gegewens afgelei is nie. Die taak om universele beginsels uit die diversiteit van Bybelse gegewens af te lei is gelaai met probleme en dit kan niks anders as om voorlopig te wees nie. Die toets om te bepaal of die beginsels korrek afgelei is, is om telkens na die oorspronklike teks terug te keer en te vra na die betekenis daarvan, om vas te stel of iets buite rekening gelaat is en of die beginsels self 'n redelike bevredigende afleiding van die teks is. Die kultuur-historiese agtergrond van die Bybelse gegewens en die deurtrek van die beginsels na die moderne ekonomiese lewe moet natuurlik ook in ag geneem word.

Derdens is daar aangeleenthede wat deur ander skrywers as Bybelse beginsels geïdentifiseer is, maar deur Hay oor die hoof gesien is. Een voorbeeld in hierdie verband is Griffiths (1982:92-93) se argument dat die Bybelse gegewens voorsiening maak vir private eiendomsregte en dat sulke regte die werking van 'n markeconomie veronderstel. Die Bybel is dus ten gunste van 'n vryemark-economie. Hay se beswaar hierteen is die volgende: daar is baie mense wat verantwoordelike rentmeesters van hulpbronne is waarop hulle geen private eiendomsreg het nie: voorbeelde is predikante, hospitaaldokters en universiteits-professore (Hay, 1989:78). Die toelaat van private eiendomsregte in die Bybel regverdig dus nie noodwendig die werking van 'n ongebreidelde markeconomie nie.

Hay het vierdens nie die moontlikheid buite rekening gelaat dat daar met verdere studie, besinning, gebed en bespreking nog meer Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe afgelei kan word nie. Reeds in die voorwoord van sy boek stel hy dit soos volg:

I hope therefore that the book will be regarded as a stimulus to others, better qualified than I, to improve on what is written here. For myself, I shall keep on trying to improve my understanding ... (Hay, 1989:9).

Vyfdens behoort Hay se agt Bybelse beginsels in terme van praktiese haalbaarheid aan die moderne ekonomiese lewe getoets te word.

5. Gevolgtrekking en samevatting

In die soeke na die waarheid en by name om Bybelse beginsels vir die ekonomiese lewe te wete te kom, verdien Hay se agt beginsels om ernstig oorweeg te word. Uitgaande van die rentmeesterskap-idee behoort die volgende dus as rigtingwysers vir die ekonomiese optrede te dien:

- * Die mens moet die hulpbronne van die Skepping gebruik om in sy bestaan te voorsien, maar hy mag nie die geskape orde verkwis of vernietig nie.

- * Elke persoon het 'n roeping om rentmeesterskap van bronne en talente te beoefen.
- * Rentmeesterskap impliseer verantwoordelikheid om die beskikking oor hulpbronne te bepaal. Elke persoon moet sy rentmeesterskap voor God verantwoord.
- * Die mens het die reg en die verpligting om te werk.
- * Werk is die manier waarop rentmeesterskap beoefen word. In sy werk behoort die mens toegang tot die hulpbronne en beheer daarvoor te hê. Dit gaan ook oor die volvoering van die talle roepinge hier op aarde.
- * Werk is 'n sosiale aktiwiteit waarin mense saamwerk as rentmeesters van hul individuele talente en as gesamentlike rentmeesters van hulpbronne.
- * Elke persoon het die reg om te deel in God se voorsiening vir die mensdom se basiese behoeftes aan kos, kleding en beskutting. Hierdie behoeftes word primêr deur produktiewe werk bevredig.
- * Persoonlike rentmeesterskap van hulpbronne impliseer nie die reg om die totale opbrengs van hierdie hulpbronne te verbruik nie. Die rykes het die verpligting om die armes wat nie vir hulleself deur werk kan voorsien nie, te help.

Die hedendaagse makro-ekonomiese problematiek van 'n oop ekonomie wat internasionaal moet meeding en die implikasies vir die arbeidsmarkte sal onder andere verder verreken moet word.

Kritiek mag teen Hay se benadering uitgespreek word, maar dan moet dit telkens uitgewys word waar hy van die teks van die Bybel afgewyk het, en of hy iets buite rekening gelaat het en of die beginsels self nie 'n redelike afleiding van die teks is nie.

Met hierdie beginsels is dit makliker om die kloof te oorbrug en te beweeg van die Bybelse gegewens tot die praktiese ekonomiese vraagstukke. Die praktiese implikasies wat die Bybelse beginsels vir die Suid-Afrikaanse ekonomie inhou, kan moontlik in 'n aparte bespreking aan die orde gestel word.

Bibliografie

- DIE BYBEL. 1983. Nuwe vertaling. Kaapstad : Bybelgenootskap van Suid-Afrika.
GEMSER, B. *et al.* (reds.) 1958. Die Bybel met verklarende aantekeninge. Deel I. Kaapstad : Verenigde Protestantse Uitgewers.
GORDON, B. 1989. The economic problem in Biblical and Patristic thought. Leiden : Brill.

- GOUDZWAARD, B. 1972. Economic stewardship versus capitalist religion. Toronto : Institute for Christian Studies.
- GOUDZWAARD, B. 1978. Capitalism and progress. Toronto : Wedge.
- GRIFFITHS, B. 1982. Morality and the market place. London : Hodder and Stoughton.
- HAY, D.A. 1989. Economics today: A Christian critique. Leicester : Apollos.
- NORTH, G. 1979. An introduction to Christian economics. Nutley : The Craig Press.
- TAYLOR, E.L.H. 1978. Economics, money and banking: Christian principles. Nutley : The Craig Press.
- VAN KLINKEN, L. 1983. Wij rentmeesters. Amsterdam : Buijten & Schipperheijn.
- VAN ZYL, J.S. 1995. 'n Bybelse perspektief op die oorsprong en hantering van die sentrale ekonomiese problematiek. *Tydskrif vir Christelike Wetenskap*, 31(1&2):1-11.
- VICKERS, D. 1976. Economics and man: Prelude to a Christian critique. Nutley : The Craig Press.